

РЕЦЕНЗІЇ

Пащенко Олександр Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри трудового, земельного та екологічного права
Одеського державного університету внутрішніх справ

РЕЦЕНЗІЯ

НА МОНОГРАФІЮ ГАВРИШ Н.С.

«ВИКОРИСТАННЯ, ВІДТВОРЕННЯ ТА ОХОРОНА ҐРУНТІВ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ»

У 2016 році у світ вийшла монографія кандидата юридичних наук, доцента кафедри аграрного, земельного і екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія» Н. С. Гавриш «Використання, відтворення та охорона ґрунтів в Україні: теоретико-правові аспекти» (Одеса : Юридична література).

У монографії розглянуто теоретико-правові проблеми використання, відтворення та охорони ґрунтів, їх принципи, методологічні та конституційні основи, особливості правовідносин використання, відтворення та охорони ґрунтів, їх об'єктно-суб'єктний склад, підстави виникнення, зміни та припинення.

За структурою та змістом рецензована монографія розкриває нові підходи до висвітлення державно-правової політики і особливостей юридичної відповідальності за порушення законодавства у галузі використання, відтворення та охорони ґрунтів.

Важливого значення надається надзвичайно важливому аспекту поняття ґрунтів як об'єкта правового регулювання використання, відтворення та охорони. Вперше в науковій юридичній літературі зазначається, що поняття «ґрунти» – юридичне, притаманне лише землям сільськогосподарського призначення і обґрунтовується необхідність визнати ґрунт самостійним об'єктом еколого-правових, земельних, аграрних і природноресурсових відносин. Доречним автор вважає доповнення до ст. 5 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

На основі аналізу численних публікацій обґрунтовано використання поняття «ґрунтові ресурси», яке за змістом є значно ширшим, ніж поняття

«земельні ресурси», оскільки містить у собі розуміння виконання ґрунтами, окрім родючості, ряду важливих екологічних функцій і тому пропонується в проект Закону України «Про ґрунти та їх родючість» внести окрему статтю законодавчого тлумачення ґрунтових ресурсів.

Автор аналізує роль і значення ґрунтів у системі земельних правовідносин, які виступають об'єктом права власності Українського народу та об'єктом інших не заборонених законом форм права власності і тому з таких позицій ґрунти є об'єктами права, а також їх можна розглядати і як об'єкти цивільних правових відносин.

На належному рівні висвітлено питання правовідносин охорони ґрунтів, що потребує заходів з їхнього збереження та відтворення, із запобігання зниженню їхніх якісних характеристик, а також у разі порушення встановлених вимог – застосування заходів юридичної відповідальності. Базуючись на кодифікації земельного законодавства України, автор виділяє ґрунти в окремий об'єкт особливої охорони і самостійний об'єкт правових відносин, зокрема охоронних.

Автор констатує, що з урахуванням поглядів і пропозицій природничих і аграрних науковців фахівцям у галузі права необхідно розробити систему правових принципів охорони ґрунтів, які стануть вихідним положенням для розвитку законодавства з охорони ґрунтів і формування ґрунтоохоронної політики держави. Реалізація системи принципів з охорони ґрунтів сприятиме гармонізації природоохоронного законодавства з природно-ресурсним та іншими галузями законодавства.

Важливого значення автор надає використанню ґрунтів: громадяни, які ведуть особисте селянське господарство, сімейні фермерські господарства зі створенням юридичної особи та без статусу юридичної особи, які організуються на основі діяльності фізичної особи – підприємця, сільськогосподарські кооперативи, агрохолдинги, сільськогосподарські товариства, їх об'єднання тощо. Це насамперед суб'єкти, засновані на приватній формі власності на землю, в тому числі ґрунти.

Заслуговує на увагу твердження автора, що правовою основою використання, відтворення та охорони земель і ґрунтів є Конституція України, однак уявлення про ґрунти як специфічний природний та господарський об'єкт не отримав відображення в Основному Законі України. Тому не буде логічної помилки, коли до переліку об'єктів власності Українського народу після терміна «земля» додати термін «ґрунти», що сприятиме ощадливому ставленню до ґрунтів, раціональному підходу до їхнього використання, а також сприятиме розвитку законодавства про охорону ґрунтів.

Проголошення ґрунту основним національним багатством дасть змогу концептуально обґрунтувати і практично «сконструювати» правовий механізм покладання на органи державної влади і органи місцевого самоврядування, які на рівні владних структур представляють земельні інтереси Українського народу, обов'язку врегулювання відносин у сфері раціонального використання, відтворення та охорони ґрунтів.

Важливого значення в монографії надається особливій охороні ґрунтів, зокрема особливо цінних ґрунтових об'єктів. Автор слушно наголошує, що одним із способів правової охорони ґрунтів

може стати створення Червоної книги ґрунтів. Як зазначається, створення Червоної книги ґрунтів перебуває у зародковому стані.

Аргументовано доводиться, що в Україні відсутній належний державний контроль за використанням ґрунтів і охороною їхньої родючості землевласниками, землекористувачами й орендарями. Практично не сформована методологія, критерії, нормативи і принципи ґрунтоохоронного землевпорядкування сучасних агроландшафтів, а також правові, економічні та соціальні передумови збереження та відтворення родючості ґрунтів. Необхідно надавати субсидії тим землекористувачам, які дотримуються рекомендацій щодо охорони ґрунтів, і застосовувати штрафні санкції та інші покарання для тих, хто по-споживацьки використовує їх з метою отримання надприбутку.

Важливою складовою правової охорони ґрунтів є юридична відповідальність, яка щодо ґрунтів має свої особливості, зумовлені характером, специфікою і правовідносинами в їх використанні. Серед видів юридичної відповідальності значна увага приділена еколого-правовій відповідальності. У монографії на належному рівні характеризуються також інші види юридичної відповідальності – адміністративна, цивільно-правова і кримінально-правова. Запропоновано шляхи вдосконалення правового і організаційного механізмів використання, відтворення та охорони ґрунтів.

Монографія Н. С. Гавриш «Використання, відтворення та охорона ґрунтів в Україні: теоретико-правові аспекти» є актуальним вагомим внеском у розвиток наукових досліджень правового режиму ґрунтів України.